

Dünya böhranı və insan haqları

Dünya iqtisadiyyatında hökm sürməkdə olan və 2015-ci ilin sonunda daha da dərinləşən böhranlı vəziyyət ölkəmizdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının səmərəli təmin edilməsinə və etibarlı müdafiəsinə, o cümlədən, əhəlinin sosial rifahının qorunmasına xidmət edən sosial proqramların icrasına, demək olar ki, təsir göstərilməmiş, sosial sahələrdə həyata keçirilən tədbirlər davam etdirilmiş, bir çox problemlər öz həllini tapmışdır. Bununla belə, təbii ki, qarşıda hələ də həlli vacib olan bir sıra məsələlər qalmaqdadır.

Respublikanın şəhər və rayonlarında əhalini narahat edən problemlərin həlli istiqamətində görülmüş geniş həcmli işlər, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və digər yönümlü obyektlərin, o cümlədən, məktəblərin, xəstəxanaların, səhiyyə müəssisələrinin, mədəniyyət ocaqlarının açılması, yeni istehsal və emal müəssisələrinin yaradılması, hərbi qulluqçular, məcburi köçkünlər, əlilliyi olan şəxslər və şəhid ailələri üçün yaşayış binalarının inşa edilməsi, modul tipli elektrik stansiyalarının tikilməsi, sutəmizləyici qurğuların istifadəyə verilməsi, avtomobil yollarının çəkilməsi və körpülərin salınması, genişmiqyaslı yenidənqurma, tikinti-quruculuq və abadlıq işlərinin aparılması, əmək haqlarının, pensiya və müavinətlərin artırılması, bir daha göstərmişdir ki, ölkəmizin sosial-iqtisadi siyasətinin mərkəzində insan və onun rifahı durur.

Neftin qiymətinin kəskin sürətdə düşməsinə və manatındəyərini zəifləməsinə baxmayaraq, istər iqtisadi, istərsə də sosial istiqamətlərdə davam etdirilən inkişaf tendensiyası 2015-ci ildə də davam etmiş, beynəlxalq iqtisadi institutlarda respublikamızın göstəriciləri müsbət yöndə qiymətləndirilmişdir.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nın icrasının ikinci ilinin yekunlarına həsr olunan konfransdakı, giriş nitqində də bildirmişdir ki, "2015-ci ildə bütün sosial proqramlar icra edilmişdir. Mən, bir daha demək istəyirəm, baxmayaraq ki, bu il də bizim maliyyə vəziyyətimiz əvvəlki illərdəki kimi deyil, bir də nə də olsun sosial proqram ixtisar edilməyəcək. Əksinə, bildiyiniz kimi, bu il maaşlar, pensiyalar, sosial müavinətlər qaldırılmışdır. Bu da, bizim sosial siyasətimizin əsasını təşkil edir."

rılmışdır. Bu da, bizim sosial siyasətimizin əsasını təşkil edir."

Həmin tədbirdə ölkə Prezidenti qeyd etmişdir ki, "Beynəlxalq maliyyə qurumları bu istiqamətdə apardığımız fəaliyyəti yüksək qiymətləndirir. Dünya Bankı "Doing Business" hesabatında Azərbaycanı yüksək yerlərə layiq görür. Davos Dünya İqtisadi Forumu ölkə iqtisadiyyatlarının rəqabət qabiliyyətliliyinə görə, Azərbaycanı 40-cı yerə layiq görmüşdür. Biz dünya miqyasında 40-cı yerdə, MDB məkanında birinci yerdəyik."

İnsan hüquqlarının davamlı, sistemli və ardıcıl inkişafı istiqamətində, o cümlədən, demokratik təsisatların və yeni mexanizmlərin yaradılması istiqamətində gedən proseslər davam etdirilmişdir.

Xüsusilə, qeyd edilməlidir ki, iqtisadi vəziyyətin sabitləşdirilməsi məqsədilə, ölkə Prezidentinin müvafiq göstərişlərinə əsasən, böhran əleyhinə təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, dövlət tərəfindən qəbul edilmiş, davamlılığının qorunmasına, görülmüş tədbirlərin fəallaşdırılmasına, dövlət qurumları qarşısında duran vəzifələrin eməli icrasına, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, qiymətlərin tənzimlənməsinə yönəlmiş əhəlinin sosial durumunda baş verə biləcək geriləmənin qarşısının alınmasına imkan yaratmışdır.

Ölkədə mövcud olan ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsində, ötən illər ərzində, formalaşmış və davamlı xarakter almış dövlət-vətəndaş münasibətləri əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu münasibətlər ölkəmizin davamlı inkişafında mühüm amildir.

D.Qəmbərov yazır: "Bildiyimiz kimi, hər bir dövlətdə insan hüquqları, ilk növbədə, dövlətin konstitusiyasında və ya ona həsr olunmuş xüsusi bəyannamələrdə əks olunurlar. Mövcud qanunvericilikdə və müvafiq sənədlərdə konstitusiyada təsbit olunmuş insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi və qorunması mexanizmləri nəzərdə tutulur. Qeyd etdiyimiz bu məqam, ondan xəbər verir ki, müxtəlif qanunvericilik aktlarında insan hüquq və azadlıqları göstərməklə yanaşı, onların reallaşdırılması və qorunması məsələsi ilə bağlı da prinsipial məqamlar yer alır. Müasir hüquqi dövlətləri səciyyələndirən başlıca məqam da, elə bundan ibarətdir. Ümumiyyətlə, dünya səviyyəsində insan hüquq və əsas azadlıqlarının həyata keçirilməsi və qorunması mexanizmlərinin öyrənilməsi istiqamətində

tədqiqat işlərinin nəzərəcarpaq dərəcədə genişləndiyini müşahidə etmək mümkündür. Həqiqətən də, tədqiqatlarımız zamanı müəyyənləşdirdik ki, çoxsaylı elmi işlər insan hüquqlarının səmərəli qorunması mexanizmlərinə həsr olunmuşdur. İnsan hüquqlarının həyata keçirilməsi və qorunması mexanizmlərinin ayrı-ayrı aspektləri hüquqşünaslar tərəfindən dərin tədqiqat olunmuşdur və bu istiqamətdə elmi işlərin aparılmasında yüksək dinamizm müşahidə olunmaqdadır.

Bu istiqamətdə aydın müşahidə olunan tendensiyalardan biri də, ondan ibarətdir ki, hüquqların qorunması mexanizmləri, getdikcə daha çox universal xarakter alırlar. Yeni artıq global səviyyədə insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasının universal mexanizmləri inkişaf etdirilir və dünyada genişləndirilir."

Hazırkı mərhələdə insan hüquq və əsas azadlıqlarının qorunması ilə bağlı kifayət qədər beynəlxalq bəyannamələr və paktlar mövcuddur. Bu sənədlərdə insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasının mexanizmləri əks olunmuşdur. Dövlətlər insan hüquq və azadlıqlarının qorunması haqqında sazişlərə qoşulmaqla bu mexanizmləri öz vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının qorunması istiqamətində tətbiq edirlər. Bəzən, eyni məsələni tənzimləyən bir neçə sənədin mövcudluğu da müşahidə olunur. Əksər hallarda dövlətlər bu sazişlərin hamısına qoşulur. Hesab edirik ki, insan hüquq və azadlıqlarının daha optimal qorunmasına imkan verən sazişə üstünlük verilməsi məqsədəuyğundur. Müasir mərhələdə insan hüquqları haqqında yüzə yaxın beynəlxalq Konvensiya qəbul olunmuşdur ki, onların da böyük əksəriyyəti, artıq hüquqi qüvvəyə malikdir. İnsan hüquqları sahəsində normativ bazanın belə əhəmiyyətli inkişafı beynəlxalq ümumi hüququn ayrıca bir istiqamətinin meydana gəlməsi haqqında fikir formalaşdırmışdır. Bu yeni istiqamət insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüquq kimi nəzərdən keçirilir. İnsan hüquqları haqqında sənədlərdə geniş tətbiq olunan və dörd kateqoriyadan müqavilələri fərqləndirən təsnifatı nəzərdən keçirməklə, insan hüquqları sahəsində tənzimləyici sisteminin sərhədləri haqqında təsəvvürlərə malik olmaq mümkündür.

D.Qəmbərovun fikrincə, birincisi, ümumi xarakterli Konvensiyalar. Belə Konvensiyalar, demək olar ki, regional və global səviyyədə qəbul olunmuş

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

bütün insan hüquqlarına aiddir. Bu sıradan Konvensiyalara BMT Paktını, Avropa və Amerika Konvensiyalarını, Afrika Xartiyasının və s. aid etmək mümkündür.

İkincisi, konkret məsələlər üzrə Konvensiyalar. Bu Konvensiyalar insanın genosid, hərbi cinayətlər, insanlığa qarşı cinayətlər, köləlik, insan alveri və s. məsələlərlə bağlı konkret hüquqlarının qorunmasını nəzərdə tutur.

Üçüncüsü, qrupların müdafiəsi haqqında Konvensiyalar. Belə Konvensiyalar ayrı-ayrı qrupların tələbatlarına uyğunlaşdırılır. Belə qruplar qismində qaçqınlar, miqrantlar, qadınlar, uşaqlar, əsir düşmüşlər və s. nəzərdən keçirilə bilər.

Dördüncüsü, irqi, cinsi əlaqələrə görə, həmçinin, təhsil, əmək və məşğulluq sahələrində diskriminasiyaya aid olan Konvensiyalar.

Yuxarıda qeyd etdiklərimizdən başqa, beynəlxalq hüququn insan hüquqları sahəsində bir sıra normaları bütün beynəlxalq ictimaiyyət üçün məcburi olan imperativ normalar kimi nəzərdən keçirilir. Eyni və ya oxşar xarakterli beynəlxalq hüquq normaları ilə əvəz olunmadığı halda, bu normalardan imtinaya yol verilmir.

Beynəlxalq ümumi hüquqda insan hüquqlarının tənzimlənməsi

məsinin geniş miqyasları da beynəlxalq insan hüquqları kodeksinin meydana gəlməsindən xəbər verir. Beynəlxalq kodeksdə tənzimləyici normaların mahiyyətindən çıxış edərək, aşağıdakı bölmələri fərqləndirmək olar:

-ümumi deklarasiyadan ibarət olan preambula;

-BMT Paktları və ümumi xarakterli regional Konvensiyalardan ibarət olan ümumi hissə;

-çoxsaylı müfəssəl müqavilələrdən ibarət olan xüsusi hissə. Qeyd etdiklərimizdən başqa, insan hüquqları sahəsində geniş "yumşaq hüquq"un təsirini nəzərdən keçirmək olar. Bu, qətnamələr, tövsiyələr, davranış kodeksləri, minimal standart qaydaları, rəhbər prinsiplər və s. kimi sənədlərdə ifadə olunur. Qeyd edək ki, bu sənədlər məcburi xarakter daşıyırlar. Əksər hallarda insan hüquqları sahəsində siyasətin rəhbər prinsiplərini ifadə edirlər. Bununla yanaşı, onlar, həmçinin, müxtəlif funksiyaları yerinə yetirirlər. Bəzən isə, bu sənədlər əsl normativ-hüquqi əsasların yaranması istiqamətində ilkin addım kimi nəzərdən keçirilir. Bu, ondan xəbər verir ki, "yumşaq hüquq" təşkil edən sənədlərin əhəmiyyətini azaltmaq olmaz.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru